

УДК:725.55

Панчишин О.Є.,
panchyshyn@email.ua, ORCID: 0000-0002-1366-7600,
Національний університет "Львівська політехніка"

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЕКТУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ОБ'ЄКТІВ ДЛЯ СОЦІАЛЬНО-НЕЗАХИЩЕНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

Досліджено проблеми створення та функціонування спеціальних об'єктів проживання та обслуговування соціально-незахищених верств населення в Україні. Розглянуто основні напрями вирішення побутових проблем чи потреб соціально-незахищених верств населення та досліджено проблеми проектування спеціальних об'єктів та їх реалізація на практиці. Досліджено та апробовано на практиці проблеми проектування та реконструкції споруди під спеціальний об'єкт обслуговування соціально-незахищених верств населення у м. Львові.

Ключові слова: будинок милосердя, соціально-незахищена група населення, спеціальний об'єкт, архітектурне проектування об'єктів для обслуговування незахищених верств населення.

Актуальність проблеми. Одним з найважливіших завдань уряду будь-якої країни є вирішення соціальних проблем, що виникають унаслідок недостатнього фінансування потреб незахищених верств населення, дітей-сиріт, безпритульних, людей похилого віку чи інших потребуючих. Недостатня увага до соціальних проблем, пов'язаних зі сирітством, відсутністю належного рівня освіти та незадовільними житловими умовами лише загострює соціальну напругу у суспільстві. З метою зменшення соціальної напруги у суспільстві влада повинна створити таке середовище, яке б забезпечило комфортні умови для проживання, відпочинку, навчання незахищених верств населення, створити такий простір, де такі групи населення почуватимуться щасливими та захищеними та відчуватимуть належну підтримку та піклування.

Особливістю планування та організації діяльності будинків милосердя є те, що у них не лише надають послуги з харчування чи проживання потребуючих, а й заохочують займатися суспільно-корисною працею, створювати певну продукцію як для власних потреб, так і для реалізації, виробництво якої не забороняється законом. Такі проекти дозволяють розв'язати сукупність соціальних проблем і приносять суспільну користь, як працевлаштованим, так і споживачам продукції, котра виробляється нами власноруч. Турбота про найбільш нужденних – це не лише пряма матеріальна або інша підтримка, але й створення для людей сприятливих умов

життєдіяльності, в яких вони самі спроможні себе забезпечити та навчити цьому інших.

Проектування та будівництво будинків притулку для незахищених верств населення – милосердна та жертвна місія по відношенню до наших співгромадян, що поруч з нами, які в більшості випадків самотні та потребують нашої уваги, більше любові, допомоги та підтримки. В першу чергу їм потрібне наше, з Божою допомогою і любов'ю, розуміння їх проблем і потреб та відчуття того, що вони потрібні всім нам і нашому суспільству. Дослідження особливостей проектування спеціальних об'єктів, що враховувало б усі вимоги до перебування, проживання, задоволення побутових потреб, потреб до самореалізації та адаптації незахищених груп населення до навколишнього світу залишається актуальним досі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях відомих науковців та діячів висвітлюються основні архітектурні й етичні засади та звертається увага на важливість створення спеціальних об'єктів для населення різного віку, що забезпечить задоволення потреб як у вихованні дітей-сиріт, напівсиріт, позбавлених батьківського піклування, так і осіб старшого віку, які перебувають в складних життєвих обставинах та осіб, що не мають постійного місця проживання.

Пошуку архітектурних рішень проблем проектування будинків для населення присвячено багато наукових досліджень як у нашій країні, так і за кордоном. Автори розглядають різні аспекти цієї проблеми, зокрема: проектування з врахуванням потреб, вимог незахищених верств населення та психологічного комфорту їх проживання (О.О. Сафронова, М.С. Бедзір, В.Е. Гордін, М.Ф. Александрова, Н.В. Паніна); формування архітектурно-планувальних структур будівель різного призначення для людей із фізичними відхиленнями (І. Данчак, В. Степанов, Н. Потієнко, Н. Хасанов, Е. Пересвіту); моделювання соціально-ефективної та економічного житлового середовища для різних категорій населення С.О. Іванов-Костецький, О. Я. Семків, Е.С. Баженова, АВ Крашенінніков, А.П. Степанов, В.А. Овсянников та інші). Однак спеціальних досліджень, присвячених питанням організації простору сучасних будинків-інтернатів для соціально-незахищених верств населення не проводилось [2].

У країнах ЄС окремі питання архітектури житла та вирішення проблеми забезпечення житлом мало захищених верств населення розглядали Марк Стівенс, Андреу Денч, Жозеф Хегедюс, Катя Урсік, Карель Майер, Іван Токсіс, Еммі Галама-Ромертс.

Проведені наукові дослідження розвинули окремі аспекти, які відображують стан проблеми у другій половині ХХ ст. Однак, на кінець ХХ сторіччя у

суспільстві відбулися істотні соціально-економічні та політичні зміни, тому питання розходження архітектурно-планувальної організації

Типологія будівель, розроблена відповідно до будівельних норм радянського періоду, з незначною номенклатурою послуг, призначених для догляду та утримання потребуючих верств населення, не зовсім відповідає вимогам, що формуються в даний час нової соціально-економічної структури міських поселень і не відображає багатоваріантності його способів життя. Існуючі пансіонати чи сиротинці не враховують усіх потреб і вподобань соціально-незахищених верств населення, їх бажання до особистого простору, до самореалізації, їх адаптаційних можливостей. Важливим стає проведення ґрунтовних досліджень в області формування структурних елементів спеціальних об'єктів в залежності від економічних характеристик і вимог різних соціальних груп з орієнтацією на конкретні особливості індивіда.

Мета статті. Метою даного дослідження є обґрунтування доцільності створення будинків милосердя та висвітлення особливостей архітектурного проектування таких споруд, що забезпечить задоволення побутових, релігійних, соціальних та інших потреб соціально-незахищених верств населення.

Виклад основного матеріалу. В Україні практика проектування будинків милосердя не так поширена, як закордоном. В умовах економічної кризи у країні будівництво подібних соціальних об'єктів немає належного фінансування та державної підтримки. Окрім цього, низький рівень утримання вже існуючих державних закладів, а саме спеціальних об'єктів для незахищених верств житла різко скорочує технічний вік функціонування будівлі і як наслідок погіршується якість послуг для їх мешканців. Реконструкція таких будинків, потребує значних вкладень, особливо, у структурі міста, а саме між історичною забудовою та периферійними районами, що робить їх потенційно не привабливими для інвесторів та забудовників. Окрім того, проектування таких будинків повинно враховувати ряд вимог щодо внутрішньої інфраструктури, конструктивних елементів, спеціального обладнання, необхідного для задоволення потреб соціально-незахищених верств населення.

На основі дослідження нормативних документів, наукових праць та закордонного досвіду, відповідно до потреб різних вікових категорій, можна виділити такі основні функціональні блоки комплексів для соціально-незахищених груп населення [1]:

- Ясла-інтернат (з локальними груповими осередками, що містять житлові кімнати немовлят, кімнати персоналу, туалетні та ванні кімнати та загальними приміщеннями, як загальна ігрова, молочна кухня, медична кімната різні комори для зберігання речей);

- Садок-інтернат (локальні осередки, загальна ігрова, медіатека, їдальня, буфетна-роздавальня, різні комори; в яслах та садку важливо передбачити великі холи-роздягальні);
- Школа-інтернат (загальноосвітній заклад I–II ступенів, що містить навчальні класи, спеціалізовані кабінети, приміщення адміністрації та побутові, приміщення для рекреації школярів);
- Дитячі житлові блоки (блоки кімнат для дітей, поділених за віком та статтю, кімнати для навчання, відпочинку, кухню-їдальню, різноманітні комори та індивідуальні пральні);
- Житлові блоки персоналу (схожі на індивідуальні квартири);
- Спорт-блок (великий спортзал для занять фізкультурою, спортивних ігор та змагань з трибунами, малий зал для тренажерів або для дошкільнят, роздягальні та санвузли для хлопчиків та дівчаток, кабінети тренерів та медиків);
- Релігійний блок (може бути каплиця або церква, при якій може бути монастир та катехитична школа);
- Адміністративний (кабінети директора, бухгалтерію та ін.; кабінети соціального обслуговування; кабінети для зустрічей з родичами, конференц-зал);
- Господарський (майстерні різного роду для догляду та ремонту техніки меблів, особистих речей вихованців, перукарня для дітей);
- Медичний (кабінети лікаря та медсестер, фізіо- та фіто- кабінети, кабінет ЛФК, стоматологічний кабінет, аптеку обов'язково, ізолятор з розрахунку на 5 % від усіх вихованців та приймально-карантинне відділення з розрахунку на 7–10 % дітей.);
- Пральня (пральня, сушильня, а також приміщення для сортування та зберігання брудної та чистої білизни);
- Харчоблок (обідній зал при вході до якого санітарно-гігієнічна зона з умивальниками, кухня-роздавальня з усіма необхідними коморами та заготівельними, мийними та кімнатами для відпочинку персоналу);
- Блок юридичної консультації (приймальня, кабінети юристів та адвокатів);
- Блок психологічної адаптації (кабінети педагогів та психологів, кімнати для індивідуальних та групових занять з потерпілими дітьми, житлові одиниці).
- Зовнішній рекреаційний простір (майданчики, садки, зони юних натуралістів та інші зелені зони).

У просторі ці блоки можуть розміщуватися і в одному корпусі, і дисперсно по території чи на рельєфі з “теплыми” переходами між корпусами. В генплані вони можуть утворювати півколо чи коло, яке об'єднане спільним

двором. Господарський корпус можна об'єднувати з адміністративним а пральню з медичним, адже такі блоки мають тісні функціональні зв'язки. Житловий блок може бути єдиний для всіх дітей, або розділений за віковими групами. Житло персоналу бажано розташовувати найближче до ясел, бо їх вихованці мають найбільшу потребу у догляді. Житлові блоки дітей рекомендовано розташовувати окремо від адміністративних та побутових блоків та оточувати максимальною кількістю зелені. Особливу увагу при проектуванні такого закладу треба звернути на дотримання всіх норм із забезпечення комфорту та мікроклімату: пожежна безпека, інсоляція, вентиляція, кліматконтроль [1].

В Україні функціонування подібних спеціальних об'єктів також регламентується нормативними актами. Так, згідно Наказу Міністерства праці та соціальної політики № 549 від 29.12.2001р. "Про затвердження типових положень про будинки-інтернати (пансіонати) для громадян похилого віку, інвалідів та дітей" основним завданням будинку-інтернату є забезпечення належних умов для проживання, соціально-побутового обслуговування, надання медичної допомоги громадянам похилого віку та інвалідам, які потребують стороннього догляду і допомоги.

Мешканці будинку-інтернату забезпечуються відповідно до встановлених норм:

- житлом, одягом, взуттям, постільною білизною, м'яким і твердим інвентарем та столовим посудом;
- раціональним чотирьохразовим харчуванням, у тому числі і дієтичним, з урахуванням віку і стану здоров'я осіб, що проживають у будинку-інтернаті в межах натуральних норм харчування (проміжки часу між прийманням їжі не повинні бути більше ніж чотири години, останнє приймання їжі організовується за дві години до сну);
- цілодобовим медичним обслуговуванням, консультативною допомогою, стаціонарним лікуванням на базі закріплених лікувально-профілактичних закладів охорони здоров'я;
- слуховими апаратами, окулярами, протезно-ортопедичними виробами, зубним протезуванням, спеціальними засобами пересування (крім моторизованих), медикаментами та життєвонеобхідними ліками відповідно до медичного висновку;
- комунально-побутовим обслуговуванням (опалення, освітлення, радіофікація, тепло-, водопостачання тощо);
- організацією культурно-масової та оздоровчо-спортивної роботи з урахуванням стану здоров'я і віку мешканців будинку-інтернату;

- умовами, що сприяють адаптації громадян похилого віку, ветеранів війни, праці та інвалідів у новому середовищі. [2]

Бачимо, що у нормативному документі наведено перелік необхідних послуг та умови проживання соціально-незахищених верств населення. Однак цей документ не регламентує вимог та норм архітектурного проектування та будівництва спеціальних об'єктів. Особливості проектування спеціальних об'єктів прописані у державних будівельних нормах України, ключовим з яких у будівництві подібних об'єктів є ДБН В.2.2-18:2007 "Будинки і споруди. Заклади соціального захисту населення". Ці Норми поширюються на розроблення проектів нових і реконструкцію існуючих будинків і споруд закладів соціального захисту населення: будинків-інтернатів для громадян похилого віку та інвалідів, геріатричних пансіонатів, пансіонатів для ветеранів війни і праці; психоневрологічних інтернатів; територіальних центрів соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян; будинків нічного перебування, центрів реінтеграції бездомних громадян, центрів соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, та соціальних готелів, призначених для тимчасового притулку дорослих бездомних громадян.

Враховуючи вимоги нормативно правових актів а також можливості перепланування у рамках реконструкції існуючої будівлі нами було запропоновано проект реконструкції громадського будинку з розширенням за рахунок надбудови та пристосуванням під притулок для убогих (дім милосердя) в будинку №2 на вул. Плуговій у м. Львові виконаний відповідно до завдання на проектування, вихідних даних та діючих нормативних документів на проектування.

Даним проектом передбачено реконструкцію громадського будинку з розширенням за рахунок надбудови та пристосуванням під притулок для соціально-незахищених верств населення. Генеральний план реконструкції громадського будинку з розширенням за рахунок надбудови та пристосуванням під притулок для соціально-незахищених верств населення в будинку №2 на вул. Плуговій у м. Львові розроблений з врахуванням вимог ДБН 360-92 «Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень». Реконструкція запланована на ділянці, котра знаходиться в кварталі 2-х - 5-ти поверхової житлової та громадської забудови, поруч з храмом Божої Матері Неустанної Помочі Львівської Архідієцезії РКЦ.

Генеральним планом передбачено оптимальне розміщення проектного будинку. Передбачається повний благоустрій ділянки із влаштуванням малих архітектурних форм. Для забезпечення нормальних санітарно-гігієнічних умов передбачаються заходи з благоустрою та озеленення ділянки. Запроектований

комплексний благоустрій ділянки з розміщенням майданчиків для відпочинку, автостоянки, насадження декоративних кущів, влаштування квітників та газонів.

Містобудівні умови, що склалися щодо реконструйованого громадського будинку забезпечені наявною розвинутою транспортною та інженерною інфраструктурою, зручними пішохідними зв'язками. Вулиці, де проходять маршрути громадського транспорту (тролейбус, автобус, маршрутне таксі) знаходяться в нормативній пішохідній доступності, на віддалі 150-200м.

Реконструйований будинок буде забезпечений власними об'єктами обслуговування та соціальної сфери (кабінет лікаря, кухня з їдальнею на 36 посадкових місць, гостинні кімнати для денного перебування людей, каплиця для проведення богослужінь, майстерні, адміністративні та господарські приміщення, лазня, пральня).

За проведеними розрахунками тривалості інсоляції приміщень та орієнтації вікон існуючих житлових будинків на суміжних ділянках та вікон проектуваного будинку забезпечується дотримання нормативної тривалості інсоляції – 2,5 год. Розміщення реконструйованого будинку на даній ділянці в зазначеному кварталі не призводить до погіршення умов інсоляції.

Тривалість інсоляції приміщень для потребуючих постійного перебування будинку милосердя та поруч розташованих будинків забезпечена в межах норм.

Робочий проект реконструкції існуючої будівлі з розширенням за рахунок надбудови та пристосуванням під притулок для убогих (дім милосердя) на вул. Плуговій, 2 у м. Львові розроблений з врахуванням вимог ДБН 360-92** «Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень», ДБН В.2.2-15-2005 «Житлові будинки. Основні положення», ДБН В.2.2-9-2009 «Громадські будинки і споруди. Основні положення» та ДБН В.1.1-7-2002 «Пожежна безпека об'єктів будівництва».

Запроектований будинок – триповерховий з підвалом. В будинку запропоновано здійснити реконструкцію існуючої будівлі з розширенням за рахунок надбудови та пристосуванням під будинок для убогих (дім милосердя), з розміщенням в ньому: 2, 3 та 4-х місних кімнат на 30 потребуючих постійного перебування; 2-х-світньої каплиці з хорами, 3-х келій для монахів, 2-х кімнат для приїжджих, та 2-х гостинних (приміщень денного перебування людей) з бібліотеками та міні-кухнями.

В будинку запроєктовано також: кухню з їдальнею на 36 посадкових місць та приміщеннями для зберігання продуктів; приймальню та кабінет лікаря, як для постійно перебуваючих, так і для інших потребуючих людей; лазню з пральнею та складськими приміщеннями для зберігання одягу.

Проектом також передбачені: майстерня, адміністративні, господарські та технічні приміщення, паливна.

Будинок обладнаний ліфтом вантажопідйомністю 1000 кг, котрі розраховані відповідно до ДСТУ ISO 4190-6-2001. Ліфт та машинне відділення розташований так, що виключається можливість проникнення в житлові кімнати шумів, які перевищують допустимі санітарно-гігієнічні норми.

Всі 2-3-4-місні кімнати постійного перебування людей – покращеного планування, яким враховано інсоляцію та природне освітлення приміщень, зонування денного і нічного перебування мешканців, їх евакуація при надзвичайних ситуаціях.

Згідно ДБН В.2.2-17-2006 «Доступність будинків та споруд для мало мобільних груп населення» передбачено забезпечення безперешкодного доступу людей з обмеженими фізичними можливостями до об'єктів житлового та громадського призначення – ліфт, санвузли та пандуси на входах .

Евакуаційні виходи з підвалу передбачені безпосередньо назовні. Евакуація з 1-3 поверхів здійснюється через основну та другу евакуаційну протипожежну сходові клітки.

У таблиці 1 наведені техніко-економічні показники до та після реконструкції будівлі.

Таблиця 1

Техніко-економічні показники до та після реконструкції будівлі.

<i>№п/п</i>	<i>Найменування</i>	<i>Одиниці виміру</i>	<i>Показники до реконструкції</i>	<i>Показники після реконструкції</i>
1	Площа забудови	м ²	459,7	484,0
2	Поверховість	поверх	1	3+підвал
3	Умовна висота будинку	м	-	8,15
4	Загальна площа громадського будинку	м ²	403,9	1402,5
5	Корисна площа громадського будинку	м ²	237,1	1135,2
6	Розрахункова площа громадського будинку	м ²	-	887,6
7	Площа приміщень	м ²	381,3	1240,8
8	Загальний будівельний об'єм усього, в т.ч.:	м ³	2560,0	5470,0
	- вище позначки ±0.000	м ³	2560,0	3930,0
	- нижче позначки ±0.000	м ³	-	1540,0

Під час проектування будинку милосердя для соціально-незахищених верств населення, враховано необхідність забезпечення зручного та безпечного переміщення мешканців, виконання всіх ергономічних вимог у т.ч. і для осіб з обмеженими фізичними можливостями, їх особистого комфортного простору. Також враховано вимогу щодо можливості створювати здорову психологічну атмосферу закладу, що сприятиме адаптації її мешканців до навколишнього середовища, до вимог сучасного суспільства. Психологічно важливо довести до свідомості мешканців відчуття їхньої захищеності та соціальної значимості для суспільства. Естетичними і екологічними особливостями проектування є використання природних і екологічно чистих матеріалів, підбір кольорової гами і освітленості, які позитивно впливають на емоційно-психологічний стан мешканців будинку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проектування та будівництва будинків-інтернатів для соціально-незахищених верств населення має розглядатися з соціально-економічних і техніко-економічних позицій, враховуючи при цьому ефект впливу на соціально-незахищені верстви населення умов проживання, психологічної атмосфери, можливостей до самореалізації під час трудової діяльності у лікувально-виробничих майстернях тощо. Поєднання практики проектування подібних будинків закордоном і рекомендацій проектування будинків для соціально-незахищених верств населення дозволить підвищити якість проживання та рівень обслуговування соціально-незахищених верств населення та знизити соціальну напругу у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Іванов-Костецький С.О., Семків О.Я. Основні функціональні засади проектування центрів виховання молоді типу “пансіон” [Електронний ресурс] / [Веб-сайт] – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/33730/1/12_83-94.pdf (15.02.2019) – Назва з екрану
2. Про затвердження типових положень про будинки-інтернати (пансіонати) для громадян похилого віку, інвалідів та дітей ” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0066-02> (15.02.2019) – Назва з екрану
3. Потієнко Н.Д. Архитектурно-типологические особенности проектирования жилых домов для социально незащищенной категории городского населения: На примере г. Самары: автореф. дис. канд. архитектуры.: 18.00.02 / Потієнко Н.Д.// Самарская государственная арх.-строительная академия. – С. 4,5 – 2002. – С.194

4. Данчак І.О. Оптимальні об'ємно-планувальні вирішення будинків-інтернатів для людей з обмеженими фізичними можливостями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/9429/1/40.pdf> (15.02.2019) – Назва з екрану
5. Сафронова О.О. сучасні тенденції в організації простору будинків-інтернатів для людей похилого віку // вісник КНУТД №4 (88), 2015 Серія «Технічні науки» Технічна естетика, дизайн та мистецтвознавство Technical Aesthetics, Design & Art Appreciation

Панчишин О.Е.

Национальный Университет "Львовская политехника"

ОСОБЕННОСТИ СПЕЦИАЛЬНЫХ ОБЪЕКТОВ ДЛЯ СОЦИАЛЬНО НЕЗАЩИЩЕННЫХ ГРУПП НАСЕЛЕНИЯ

Раскрыты современные проблемы и направления создания и функционирования специальных объектов проживания и обслуживания социально незащищенных слоев населения в Украине; определены основные требования к формированию пространства подобного рода. Разработан проект реконструкции сооружения под дом милосердия.

Ключевые слова: дом милосердия, социально незащищенные слои населения, специальный объект, социальное проектирование, социальная архитектура.

Panchyshyn O.

Lviv Polytechnic National University

SPECIAL FEATURES OF SPECIAL OBJECTS FOR SOCIALLY INDEPENDENT POPULATION GROUPS

The contemporary problems and directions of creation and functioning of special objects of living and servicing of socially unprotected layers of the population in Ukraine are revealed; identified the basic requirements for the formation of a space of this kind. A project has been developed for the reconstruction of a facility for a house of mercy.

Key words: house of mercy, socially unprotected layers of the population, special object, social design, social architecture.